

Lars M. Banke: Museernes forpligtelser over for offentligheden og forskningen – om rækkevidden af museumslovens § 2

Det fremgår af museumslovens § 2, at museerne bl.a. har til opgave »... at gøre samlingerne tilgængelige for offentligheden og at stille samlingerne til rådighed for forskningen...«.

Hvad skal der egentlig nærmere forstås ved denne forpligtelse? Hvad kan og hvad skal museerne? Rækkevidden af museumslovens § 2 – og dermed besvarelsen af de ovennævnte spørgsmål – er mig bekendt aldrig rigtig blevet diskuteret.

Det er ikke kun en diskussion om lovparagraffer. Museernes rolle i samfundet er langt hen ad vejen netop bestemt af museumslovens § 2 om museernes opgaver. Det er ikke hensigten i denne artikel at tage hele problematikken omkring museernes samfundsmæssige opgaver op, men alene at lægge op til en debat om den del af museumslovens opgavebestemmelse, der vedrører forpligtelsen til »... at gøre samlingerne tilgængelige for offentligheden og at stille samlingerne til rådighed for forskningen...«, og som udgør det lovmæssige grundlag for museernes virksomhed i samfundet.

Indledning

Når man skal forsøge at finde baggrunden for en lovbestemmelse, plejer man normalt at gå til lovmotiverne, d.v.s. blandt andet bemærkningerne til de enkelte bestemmelser i lovfor-

slaget. Her viser der sig imidlertid det interessante, at bemærkningerne til museumslovens § 2 slet ikke forholder sig konkret til beskrivelsen af museernes opgaver. Det konstateres blot, at »... museernes opgaver beskrives i loven i lighed med den opgavedefinerings- og -beskrivelse, der i løbet af 1970'erne har fundet sted for så godt som alle samfundets sektorer.«

Der er altså ikke megen hjælp at hente i lovmotiverne, når man skal fastlægge rækkevidden af forpligtelsen i museumslovens § 2.

Gøre tilgængelig for offentligheden

Der indgår imidlertid et par vendinger eller begreber i lovens § 2, som det nok – uden at forfalde til juridiske spidsfindigheder – er værd at opholde sig lidt ved af hensyn til den videre diskussion.

Samlingerne skal »gøre(s) tilgængelige for offentligheden« og »stille(s) til rådighed for forskningen«.

Selv om det med en vis ret kunne hævdes, at der rent sprogligt ikke er meget forskel på at »gøre tilgængelig« og »stille til rådighed«, må man nok alligevel gå ud fra, at når der i lovteksten er anvendt to forskellige formuleringer om museernes forpligtelser vedrørende samlingerne i forhold til dels offentligheden, dels forskningen, så er der tænkt over disse formuleringer.

Men hvad tænkes der da på, når man bruger vendingen »gøre samlingerne tilgængelige for offentligheden«, som godt kan virke som en lidt gammeldags formulering? Ud over det indlysende krav, at museerne skal være åbne for offentligheden på forud bekendtgjorte tidspunkter, jfr. lovens § 11, stk. 1, nr. 11.

*Lars M. Banke, f. 1954. Cand. scient. pol., fuldmægtig i Kulturministeriet. I perioden 1985–90 fuldmægtig i Statens Museumsnævns sekretariat.

Som nævnt indledningsvis er der ikke megen hjælp at hente i bemærkningerne til museumsloven af 1984, hvor bestemmelsen kom ind i loven. Men hvis man går helt tilbage til den første museumslov, nemlig 1958-loven om de kulturhistoriske lokalmuseer, fremgår det af denne lovs § 1, at disse museers formål var »... at indsamle og bevare genstande fra fortiden og gøre disse tilgængelige, således at de kan udnyttes i folkeoplysningens og videnskabens tjeneste«. ¹ Det lidt bemærkelsesværdige er imidlertid, at heller ikke disse formuleringer er der nærmere redegjort for i lovmotiverne!

I 1959 blev der udsendt en bekendtgørelse i tilknytning til loven, hvori det bl.a. blev fastsat, at »Samlingerne skal være anbragt på betryggende måde i de for de pågældende genstande bedst egnede lokaler. I udstillingsrummene skal genstandene være anbragt efter pædagogiske principper, opstillet overskueligt og med understregning af områdets særpræg. Ved etikettering og forklaringer skal publikum kunne orientere sig om museets indhold. Der bør afholdes skiftende udstillinger og særudstillinger for at fremme befolkningens interesse for museet. I studierummene, hvortil særligt interesserede kan få adgang, skal genstandene være ordnede efter saglige principper.« ²

Der er nok ikke tvivl om, at de ovennævnte citater er inspirationskilde for formuleringerne i den nugældende museumslovs § 2. Alligevel er man i et vist omfang henvist til at gætte sig til, hvad der i dag menes med »... at gøre samlingerne tilgængelige for offentligheden«.

Den mest nærliggende fortolkning tilsiger, at formuleringen betyder, at museerne er forpligtede til at udstille samlingerne, og at udstillingen skal være formidlet, således at befolkningen – offentligheden – kan forstå, hvad det handler om. Museerne må altså ikke have alle genstandene gemt væk på magasinet! Tværtimod pålægges museerne en aktiv

handling – nemlig en formidlingsindsats – således at publikum kan se de pågældende genstande og forstå den sammenhæng, som de har indgået i.

Dernæst skal samlingerne »stilles til rådighed for forskningen«. Altså har forskere en videre adgang til museernes samlinger end publikum i almindelighed. F.eks. mulighed for at undersøge de enkelte genstande nøjere og adgang til magasinerne samt vel også krav på mere hjælp og service fra museets side.

Det er imidlertid vigtigt i denne sammenhæng at slå fast, at museerne har forpligtelser ikke bare over for forskningen, men også over for offentligheden.

Hvad skal der da forstås ved »offentligheden«? »Offentligheden« er os alle sammen! Samfundet! Man kan vel parallelisere til lovgivningen om offentlighed i forvaltningen – d.v.s. den lovgivning, som (med visse begrænsninger) sikrer offentligheden adgang til at se de sager, der er eller har været under behandling i den offentlige forvaltning – hvoraf det fremgår, at »enhver« har denne ret. Det er således ikke engang et krav, at den der fremsætter begæringen, er dansk statsborger eller har bopæl her i landet. Der stilles i offentlighedsloven ikke krav om en vis alder eller modenhed, ligesom juristerne må konstatere, at heller ikke »notoriske kværlanter« er udelukkede. ³

»Offentligheden« i museumsloven må altså på linie hermed skulle forstås i allerbredeste forstand. Museerne skal være åbne for alle og ikke kun for snævre kredse af befolkningen – f.eks. udelukkende medlemmer af bestemte foreninger.

På den anden side er det også vigtigt at slå fast, at museernes lovmæssige forpligtelser over for offentligheden er relativt begrænsede, nemlig at samlingerne skal udstilles og formidles. Men det udelukker naturligvis ikke, at museerne i praksis giver alle adgang til samlingerne i bogstaveligste forstand – selv om det altså ikke er en pligt i henhold til

1. Lov nr. 166 af 7. juni 1958 om de kulturhistoriske lokalmuseer.

2. Undervisningsministeriets bekendtgørelse af 3. marts 1959 vedrørende lov om de kulturhistoriske lokalmuseer.

3. Betænkning nr. 857 om offentlighedslovens revision, København 1978, p. 118.

museumsloven. Loven angiver minimumskravene i relation til offentligheden.

Men museerne er også at betragte som samfundets kollektive hukommelse, som efter min opfattelse principielt bør stå til rådighed for alle – uanset om man er forsker eller bare har brug for at vide noget om et eller andet, som befinder sig på museet.

Museernes rolle i forhold til det omgivende samfund er således efter min opfattelse ikke bare at udstille, selv om man i henhold til museumsloven kan »nøjes« med det. Museernes forpligtelser som serviceorganer i forhold til offentligheden må række videre. Hvis en interesseret publikummer har behov for at se en genstand, der tilfældigvis befinder sig på magasin, bør denne genstand findes frem til vedkommende, eller der må gives adgang til magasinet. Ressourceforholdene kan gøre, at en sådan service kræver forudgående aftale, men i museets interne prioritering må der også tages højde for sådanne publikumsrettede særopgaver. En udvidet fortolkning af forpligtelsen om »... at gøre samlingerne tilgængelige for offentligheden« tilsiger, at det ikke kan være tilstrækkeligt i forhold til ånden i loven bare at udstille (en del af) samlingerne. Også rent sprogligt må »tilgængeliggørelsen« tages mere bogstaveligt!

Man kunne på denne baggrund overveje ved næste revision af museumsloven at præcisere, at samlingerne skal stilles til rådighed – ikke bare for forskningen – men for alle. I lovsprog hedder det vist »enhver«.

Forskningen

Hvad skal der så forstås ved »forskningen«, altså i praksis »forskere«? Her er der hjælp at hente i Rigsarkivets tilgængelighedsregler, som findes i »Bestemmelser og vejledning« (Rigsarkivet 1984). Rigsarkivet har fastsat forskellige bestemmelser for de to grupper, der har behov for adgang til arkivalierne i arkivet, nemlig dels de institutioner, som har afleveret arkivalierne til arkivet, dels forskere. »Forskere« skal ifølge Rigsarkivets bestemmelser forstås i bredeste betydning, idet det omfatter alle, der har et begrundet ønske om

at undersøge arkivalier, enten på læsesalen eller ved udlån.

Der stilles således ikke krav om en akademisk uddannelse eller om, at den pågældende er ansat ved eller på anden måde tilknyttet en forskningsinstitution.

Hvis man »overfører« Rigsarkivets bestemmelser til museumsområdet, vil det sige, at også amatørarkæologer, slægtsforskere og studerende – samt almindeligt lokal- eller kulturhistorisk interesserede – må indgå i gruppen af forskere, som har krav på at få stillet samlingerne til rådighed.

Der er nemlig ingen grund til at tro, at museerne vil kunne påberåbe sig mere restriktive regler end Rigsarkivet i spørgsmålet om, hvem der som forskere har adgang til samlingerne.

Museernes samlinger

Hvad skal der da forstås ved »samlinger«?

Ud fra en normal forståelse af ordet må »samlingerne« være lig med de genstande, der er registreret i museets protokol samt de genstande, der i øvrigt befinder sig på museet.

Det vil sige, at også eventuelle uregistrerede genstande må være omfattet af museumslovens § 2. Hvis dette ikke skulle være tilfældet, ville de museer, der ønskede at »omgå« lovens § 2, jo blot kunne undlade at registrere indkomne genstande eller evt. forsinke registreringen af genstandene. Det er måske en lidt teoretisk diskussion, fordi museerne som bekendt i loven også er pålagt en forpligtelse til registrering af samlingerne.

Det vil også sige, at eventuelle genstande, der er udlånt til eller deponeret på museerne, i princippet må være omfattet af lovens § 2 på linie med museets »egne« genstande. Baggrunden for dette synspunkt er blandt andet, at der anvendes offentlige midler til de pågældende genstandes opbevaring, sikring og konservering m.v. Der kan dog være klausuler i forbindelse med deponeringen, som gør det nødvendigt at henvise eventuelle anmodninger om at få genstanden stillet til rådighed – til f.eks. et forskningsprojekt – til den pågældende genstands formelle ejer.

»Samlingerne« må – i forbindelse med forpligtelsen til at stille disse til rådighed for forskningen – endvidere omfatte de oplysninger, som museet er i besiddelse af om genstandene i samlingerne. En sådan adgang følger efter min opfattelse naturligt i forlængelse af, at samlingerne skal stilles til rådighed for forskningen. De »nøgne« genstande er jo i vidt omfang uanvendelige i forskningssammenhæng. Først når forskeren kender fund- og erhvervelsesomstændigheder o.s.v., er det muligt at anvende genstandene i forskningen.

Begrænsninger i offentlighedens og forskningens adgang

Nu skal man dog ikke tro, at der slet ingen begrænsninger er i offentlighedens og forskningens adgang til museernes samlinger. I det følgende vil en række af disse begrænsninger blive diskuteret, men en del myter og misforståelser om museernes muligheder for at begrænse adgangen vil også blive forsøgt aflivet.

Først og fremmest er der naturligvis forskellige museumsfaglige og -etiske hensyn, der gør, at ikke alle genstande – herunder arkivalier – og oplysninger ukritisk kan stilles til offentlighedens/forskningens rådighed – selv om forskere nok har en videre adgang til sådanne oplysninger end »almindelige mennesker«.

Det drejer sig bl.a. om beskyttelse af arkæologiske lokaliteter, meddelere, kilder m.v. og hensynet til involverede personers, institutioners og 3. persons berettigede krav på beskyttelse af oplysninger, der hører privatlivet til. Derfor henviser Statens Museumsnavns standardvedtægter da også til muligheden for at tilgængelighedsbegrænse arkivalier i overensstemmelse med Rigsarkivets regler, som netop har fastsat visse beskyttelsesperioder (80–100 år) for adgangen til sådanne oplysninger. Dog med mulighed for dispensation til forskere. Eventuelt kan forskere pålægges tavshedspligt eller at anonymisere sådanne oplysninger i tilfælde af publicering.

Det er imidlertid – juridisk set – kun i

ganske ekstraordinære situationer museet kan blive gjort ansvarlig for, hvorledes forskerne behandler – herunder evt. misbruger – oplysninger, som de lovligt har fået adgang til på museerne. Det gælder både i relation til straffelovens bestemmelser om krænkelse af privatlivets fred m.v. og i relation til ophavsretslovgivningen. Hvis forskeren overtræder disse lovbestemmelser, er det et forhold mellem den pågældende forsker og den eller dem, som måtte føle sig krænkede, eller hvis ophavsrettigheder er blevet gået for nær. Museet kan ikke hindre forskeres adgang til samlingerne med henvisning til en frygt for, at adgangen kan blive misbrugt i forhold til anden lovgivning.

De genstande eller arkivalier, som forskeren ønsker adgang til, kan være behæftet med klausuler, som i større eller mindre grad hindrer, at de pågældende genstande kan stilles til rådighed. Altså ikke klausuler, som museet selv har lagt på genstande, men som en eventuel giver i sin tid har stillet som betingelse i forbindelse med overdragelsen til museet. I den forbindelse skal der for god ordens skyld gøres opmærksom på, at de statsanerkendte museer i henhold til museumsbekendtgørelsens § 5, stk. 2 ikke må modtage genstande eller samlinger, der er behæftet med klausuler, uden forelæggelse for museumsnævnet.

Også bevaringshensyn er naturligvis en legitim grund til at nægte adgang til en konkret museumsgenstand. I henhold til museumsloven er museerne også forpligtede til at sikre samlingernes bevaring, som dækker både konservering og forsvarlige opbevaringsforhold. Man er på denne baggrund forpligtet til at hindre slitage eller nedbrydning af genstandene og denne forpligtelse kan naturligvis anvendes som grund til at nægte udlån til f.eks. forskningsbrug. Museerne skal jo sikre kulturarven ikke kun for den nulevende generation, men også for fremtiden.

På den anden side er det magtfordrejning – et andet yndet juridisk udtryk – hvis museet forsøger at omgå lovens § 2 med henvisning til bevaringsmæssige hensyn, hvis dette rent faktisk ikke er tilfældet.

Kommerciel udnyttelse

Nogle museer har den opfattelse, at man bør forhindre kommerciel udnyttelse af genstandene i museernes samlinger, eller i hvert fald at andre end museet selv udnytter genstandene kommercielt. Ofte sker dette med henvisning til, at museet har ophavsret til museumsgenstandene i samlingerne.

Denne opfattelse er der næppe belæg for i museumsloven – og for den sags skyld heller ikke i ophavsretsloven. Ejendomsret og ophavsret er i øvrigt to vidt forskellige ting, som principielt er uafhængige af hinanden.

Museet har kun i visse tilfælde ophavsret til de genstande eller værker, der befinder sig i samlingerne. Først og fremmest fordi det kun er »kunstneriske værker« og ikke almindelige brugsgenstande, der er beskyttet af ophavsretsloven, og for det andet, fordi denne beskyttelse kun varer 50 år efter ophavsmandens død.

Med andre ord er størstedelen af genstandene på de kulturhistoriske museer og en stor del af værkerne på kunstmuseerne ikke beskyttet af ophavsretsloven. Bortset fra den såkaldte »droit moral« beskyttelse, som det vil føre for vidt at komme ind på i denne sammenhæng. Jeg vil i denne forbindelse henvise til den vejledning i ophavs- og fotoret for arkiver, museer og billedsamlinger, som i nær fremtid vil blive udsendt af Landsforeningen til bevaring af fotografier og film.

Selv om museerne ikke har ophavsret til genstandene, har de naturligvis den fysiske ejendomsret til genstandene, og denne ret kan – som hvis det havde været en privatperson, der havde ejet genstandene – bruges til at fastsætte vilkår for andres benyttelse. Ejendomsret til en genstand defineres almindeligvis som retten til at disponere over denne genstand i enhver henseende. Men selv i et samfund som det danske, hvor ejendomsretten normalt betragtes som ukrænkelig, er denne råderet dog begrænset af anden lovgivning. Det vil i det konkrete tilfælde sige museumsloven, som netop pålægger muse-

erne en forpligtelse til ikke alene at bevare de genstande, de ejer, men også at gøre samlingerne tilgængelige for offentligheden og stille samlingerne til forskningens rådighed. Og hvad denne offentlighed så vil benytte adgangen til genstandene til, vedkommer sådan set ikke museet.

Museerne kan således ikke hindre – med henvisning til museumsloven eller ophavsretsloven – for eksempel et kommercielt firma i at sælge kopier af bronzealdersmykker, eller at et reklamebureau anvender Egtved-pigen som koncept for en markedsføringskampagne for et nyt vaskepulver. Et kunstmuseum må også finde sig i, at andre fremstiller reproduktioner af de malerier, der befinder sig i museets samlinger, og hvor ophavsretten er udløbet – eksempelvis de danske guldaldermalere.

Jeg vil ovenikøbet vove den påstand, at museerne – som offentlige institutioner, der står til rådighed for samfundet – bør være det ovennævnte smykkefirma m.v. behjælpelig med at tilvejebringe fotografier og kopier af de museumsgenstande, som de har brug for i deres virksomhed.

Den kommercielle udnyttelse vil ofte være afhængig af bistand fra det museum, som ejer genstandene eller værkerne. For eksempel kræver produktion af en reproduktion et ordentligt fotografi af det pågældende maleri.

Det er min opfattelse, at museet ikke bør nægte den ovennævnte producent et sådant fotografi – selv om det muligvis kan gøres uden at overtræde museumsloven; men som jeg tidligere har redegjort for i en anden artikel,⁴ er det ikke ifølge museumsloven et krav, at museets tjenesteydelser m.v. er gratis. Når man aftaler »prisen« for museets bistand – i det konkrete tilfælde for optagelsen af et foto er det op til museet selv – d.v.s. museets styrelse at fastsætte denne pris, og ofte vil den netop være afhængig af formålet. Jo mere kommercielt formål, jo højere pris. Der er for mig at se ikke noget krav – implicit eller eksplicit – om, at de, der ønsker at købe et fotografi, skal have det til samme pris. Men et

4. Danske Museer Nr. 1/1990.

eller andet sted sætter museumslovens § 2 også en »overgrænse« for prisen. Hvis prisen fastsættes så højt, at museernes naturlige forpligtelser som samfundsmæssige institutioner, der er til for alle, bliver illusoriske, er det efter min opfattelse magtfordrejning. Også selv om det ikke er noget lovkrav, at alle skal kunne købe fotografier på museerne. Med andre ord skal prisen for et sådant foto stå i et rimeligt forhold til dels arbejdet forbundet med at optage billedet, dels hvad anvendelsen af et »tilsvarende« foto ville koste på det kommercielle marked.

Museerne har altså ikke en generel »copyright« til de genstande, der befinder sig i deres samlinger. Selv om den fysiske ejendomsret til en genstand eller et kunstværk tilhører museet, kan ophavsretten – hvis 50-års grænsen fortsat gælder – godt tilhøre en person uden for museet. Hvis for eksempel et manuskript, hvor der ikke er gået 50 år siden forfatterens død, befinder sig på et museum, kan museet ikke – uden samtykke fra arvingerne, eller hvem der måtte have rettighe-derne – uden videre for eksempel udgive dette manuskript. Modsat kan rettigehaverne ikke udnytte deres ret til at udgive manuskriptet, hvis museet ikke vil give dem adgang til det fysiske eksemplar af manuskriptet (eventuelt i kopi).

En sag, der minder lidt om ovenstående forhold – nemlig omkring udlevering af et manuskript fra et museum – er for nylig blevet afgjort i Østre Landsret. Denne dom er i virkeligheden den første dom, hvori rækkevidden af museumslovens § 2 berøres.

Retssagen vedrørte flere aspekter omkring ovennævnte manuskript, men det pågældende museum havde nægtet at udlevere kopier af manuskriptet med henvisning til dels, at man i henhold til praksis ikke udleverede kopier af »utrykt materiale«, dels at museet selv benyttede manuskriptet til den forskningsvirksomhed, som man i henhold til museumsloven også er forpligtet til at udføre.

Imidlertid fremgår det af landsrettens dom, at »Sagsøgte (museet) har efter muse-

umsloven pligt til at stille samlingerne til rådighed for forskningen, og sagsøgte kan derfor ikke afslå en anmodning fra sagsøgeren om kopier af (manuskriptet) uden saglige modstående hensyn. Den omstændighed, at (manuskriptet) også fra museets side er genstand for forskning, findes ikke at udgøre en tilstrækkeligt tungtvejende begrundelse for et afslag (om udlevering af fotokopier),« idet retten samtidig konstaterer, at manuskriptet kan fotokopieres »uden nogen fare for tilside-sættelse af de hensyn, som sagsøgte skal varetage efter museumsloven, herunder hensynet til (manuskriptets) bevaring.«⁵

Med andre ord er beskyttelse af museets egen forskningsvirksomhed altså ikke en saglig begrundelse for at nægte at stille museumsgenstande til andre forskeres rådighed.

Man kunne dog også pege på, at der er en modsætning indbygget i museumslovens § 2: På den ene side pålægges museerne at forske i samlingerne samtidig med, at de på den anden side pålægges at stille samlingerne til rådighed for forskningen (underforstået andre forskere end dem, der er ansat på museerne).

Det interessesammenstød, der kan være mellem de to forpligtelser, er der ikke taget stilling til i museumsloven. Også dette forhold burde nok klargøres i forbindelse med næste revision af museumsloven.

»Lukkede« arkæologiske fund

Den ovennævnte landsretsdom stiller i virkeligheden også spørgsmålstegn ved Det Arkæologiske Nævns »Retningslinier vedrørende adgang til og publicering af arkæologiske fund og undersøgelser«, som blev udsendt til de arkæologisk arbejdende museer i januar 1989.

Retningsliniernes formelle status – og DANs hjemmel til at udsende regelsæt om adgangsforhold – er efter min opfattelse uklar. På den ene side er der tale om »retningslinier« (altså ikke-bindende), at reglerne »anbefales af DAN« og at man »... henstille

5. Østre Landsret 6. afd. nr. 92/1988. Dommen er afsagt den 11. oktober 1989.

(r) til museerne at følge reglerne«. På den anden side fremgår det samtidig, at »DANs bevillingspraksis i fremtiden vil blive knyttet til overholdelse af de pågældende regler.«⁶

DANs retningslinier har eksplicit til formål både at sikre adgang til arkæologiske fund og dokumentation og at sikre indsamlerens ret til (i en afgrænset periode) selv at publicere et af ham/hende indsamlet materiale.

I retningslinierne fastsættes bl.a., at dersom et fund ikke er publiceret 5 år efter udgravningen – et større fund dog 10 år efter – kan fundet »publiceres af andre.« I de ovennævnte perioder på henholdsvis 5 og 10 år er fundene »lukkede« ifølge regelsættet, og den daglige leder af udgravningen (eller evt. museets ansvarlige leder) har »rettighederne til den ikke-publicerede del af materialet«.

Det fremgår dog af en anden af bestemmelserne i retningslinierne, at »en institution kan ikke nægte forskere adgang til at benytte upubliceret materiale ved komparative undersøgelser« (§ 8b, 1. punktum), men samtidig gives udgravningslederen vetoret, idet denne »... skal orienteres om og *godkende* andre forskeres adgang til materialet«. (paragraf 8b, 2. punktum, min fremhævelse, LMB).

Der er også andre bestemmelser i DANs retningslinier, som indskrænker andre forskeres adgang til arkæologiske fund, herunder at udgravningslederen under visse omstændigheder – som i øvrigt ikke defineres nærmere – kan stille som betingelse for at give andre forskere adgang til materialet, at han/hun opføres som medforfatter til publikationen!

Jeg er opmærksom på, at DANs retningslinier skulle være et fremskridt i forhold til den hidtidige praksis, hvor også fund, der er meget »gamle«, reelt har været utilgængelige for forskningen, men til trods herfor mener jeg, at DANs retningslinier er i strid med museumslovens § 2. Det er ikke lovligt at »lukke« arkæologiske fund i hverken 5 eller 10 år for at give den udgravende arkæolog lejlighed til at meritere sig. Desuden er det temmelig uklart, hvad der i DANs regelsæt skal forstås ved »rettigheder« og »materiale« – og vel også »publicere«. Ejendomsretten til ind-

samlet materiale (med det tilhørende dokumentationsmateriale) tilhører uden tvivl museet, og når genstandene er indgået i museets samlinger, er såvel genstandene som udgravningsberetninger, tegninger m.v. omfattet af museumslovens § 2 og må derfor uden diskussion stilles til andre forskeres rådighed. Museumslovens § 2 skelner ikke – som nogen arkæologer ynder – mellem bearbejdet og ubearbejdet materiale. Efter min opfattelse kan man ikke – og skal ikke – »forbyde« forskere adgang til ubearbejdet materiale og heller ikke hindre forskere, der har undersøgt genstande eller andet materiale i museernes samlinger, i at publicere deres forskningsresultater.

Problemet er selvfølgelig, at ressourceforholdene på museerne ofte bevirker, at der kan gå lang tid, inden arkæologiske fund bliver undersøgt og publiceret – og at den arkæolog, der rent faktisk har forestået udgravningen kan have en naturlig interesse i – af hensyn til sin videnskabelige karriere – at det bliver ham/hende, der forestår denne forskningsmæssige bearbejdelse. Men disse ressourceforhold – og prioriteringer – kan næppe anvendes som begrundelse for at »udhule« andre forskeres adgangsret i henhold til museumslovens § 2.

Det er på den anden side klart, at hvis den pågældende (eksterne) forsker blot skriver udgravningsberetningen af og udgiver den som sin egen forskning, er der tale om både ukollegial adfærd og sandsynligvis også en overtrædelse af ophavsretsloven, men at hindre adgangen til arkæologiske fund med henvisning til risikoen for, at der kan ske en sådan overtrædelse, er efter min mening ikke alene i strid med museumslovens § 2, men også udtryk for, at museerne har misforstået deres opgave.

Afslutning

De statslige og statsanerkendte museer er institutioner med forpligtelser over for offentligheden. Deres samlinger er offentligt tilgængelige, og resultatet af museernes arbejde skal

6. Skrivelse af 3. januar 1989 fra Rigsantikvarens arkæologiske Sekretariat.

komme offentligheden til gode. Genstandene i museernes samlinger tilhører samfundet og ikke den enkelte museumsinspektør. Museernes ansvar over for offentligheden fremgår blandt andet af museumslovens § 2, herunder forpligtelsen til at gøre samlingerne tilgængelige for offentligheden og at stille samlingerne til rådighed for forskningen. Museernes rolle i

samfundet afhænger af, hvorledes disse lovbestemmelser fortolkes.

Det er på denne baggrund vigtigt, at der kommer en debat i gang om rækkevidden af de forpligtelser, som museerne har påtaget sig – mod bl.a. at få statstilskud – herunder konsekvenserne for museernes egen forskningsvirksomhed.